
MAKROEKONOMSKE PROMENE

MACROECONOMIC CHANGES

Mladen Ivić¹⁸
Univerzitet PIM Banja Luka

Sažetak

Makroekonomija obuhvata veliko područje izučavanja ekonomskih, neekonomskih, svih eksternih i internih faktora koji imaju uticaj na ekonomsku stabilnost privrede, a samim tim podstiču adekvatno funkcionisanje privrede. Tako se automatski povećava stabilnost i same države sa svim njenim elementima. Za normalno funkcionisanje svega u jednoj ekonomiji potrebno je da država čvrsto i stabilno stoji na svojim nogama, a to su dobro vođena ekonomska politika i jaka privreda. Problem nezaposlenosti, inflacije, vrednosti novca samo su jedni od mnogobrojnih, za čije je sprečavanje ili prevenciju zadužena makroekonomija i makroekonomska politika države.

Ključne reči: novac, inflacija, promene, uzroci, posledice, problemi.

Abstract

Macroeconomics covers a large area of economic studies, all internal and external factors that have an impact on the economic stability of the economy, and thereby promote proper functioning of the economy. This automatically increases the stability of the state itself, with all its elements. For normal operation of all, in an economy it is necessary to state firmly and stably standing on their feet, and they are well-managed economic policy and strong economy. The problem of unemployment, inflation, the value of money is just one of the many whose charge is to prevent macroeconomics and macroeconomic policy of the state.

Keywords: money, inflation, changes, causes, consequences, problems.

¹⁸ Despota Stefana Lazarevića bb 78000 Banja Luka, +387 65-494-581, email: ivic.mladen@gmail.com

Uvod

Makroekonomska teorija predstavlja logično povezan naučni sistem o ekonomskim procesima, koji, kada se njime ovlada, omogućava uspešno upravljanje. Postojanje izvesnih kriza u ekonomskoj teoriji, pokazuje da se taj sistem teorijskih postavki, smanjuje, a ne povećava. Prema tome, svaka koncepcija, svaka teorema, svaka metodologija postala je danas u ekonomiji predmet kontraverzi. Većina značajnih grešaka koje su nastale u makroekonomskoj politici, proističu iz propusta da se uzmu u obzir sekundarni i rezidualni efekti u makroekonomskoj politici. Teorijska osnova makroekonomske politike nalazi se u istraživanju međusobnih odnosa subjekata na tržištu. Zato, da bismo imali makroekonomsku teoriju, odnosno ekonomsku politiku, neophodna nam je tržišna ekonomija.

Promene vrednosti novca

Savremeni novac je moguće posmatrati sa dva osnovna aspekta (Jarić i Radun, 2007):

- sa njegovog vrednosnog aspekta: novac se javlja u svom apstraktnom smislu i
- sa njegovog pojavnog aspekta: novac se javlja u svom konkretnom smislu.

U pogledu određivanja domaće vrednosti novca može se govoriti o njegovoj materijalnoj (robnoj), kao i o njegovoj funkcionalnoj (nominalnoj) vrednosti. Ako kao novac služi neka roba, onda ne postoji nikakva razlika između ove dve vrednosti novca. Takva situacija je bila sa primitivnim robnim novcem, a delimično i kasnije sa metalnim novcem. Međutim, u savremenim novčanim sistemima u kojima funkcionišu papirni i sitan metalni novac materijalna i funkcionalna vrednost novca se ne poklapaju, već je novac zadržao samo svoju funkcionalnu vrednost i to ne samo u domaćem već i u međunarodnom prometu. Savremeni novac svoju funkcionalnu vrednost dobija svojim odnosom sa robama koje cirkulišu u prometu tako da se njegova kupovna snaga procenjuje po većoj ili manjoj masi roba i usluga koje se mogu dobiti za datu količinu novca.

U prometu funkcionišu različite robe sa različitim cenama pa se taj odnos tj. kupovna snaga novca ne može meriti jednostavnim mehaničkim obimom količine novca i količine različitih roba, već odnosom količine novca i sume cena tih roba u nekom vremenskom periodu. Dovodeći u vezu raspoloživu količinu novca za nabavku takvih roba i usluga sa njihovom vrednošću ili sa troškovima života, može se dobiti funkcionalna vrednost tj. kupovna snaga današnjeg novca koja se javlja kao recipročna vrednost cena, odnosno troškova života.

Veličina cene, odnosno kupovne snage novca zavisi od delovanja zakona vrednosti tj. zakona ponude i tražnje. Kod datih veličina robe i usluga (robnih fondova) na jednoj strani i kupovnih (novčanih) fondova na drugoj strani, dolazi do formiranja određenog odnosa između ova dva faktora, a taj odnos je određen cenama robnih fondova, odnosno kupovnom snagom novca. Kada se jednom stvoreni odnos između kupovnih i robnih fondova na izvestan način poremeti onda nastaju

poremećaji i u cenama, odnosno u kupovnoj snazi novca. Kao posledica toga, obavezno dolazi do porasta cena i pada kupovne snage novca ili do smanjenja cena i povećanja kupovne snage novca. Jedna ista novčana jedinica može u datom vremenu obaviti nekoliko puta svoju funkciju, pa otuda ne mora količina novca u opticaju biti jednaka vrednosti kupovnog fonda izraženog u novcu.

Zbog toga je količina potrebnog novca u opticaju znatno manja. Pri tome, ona se smanjuje upravo onoliko puta koliko je puta ista novčana jedinica u datom vremenu obavila svoju funkciju. Broj koji pokazuje koliko je puta ista novčana jedinica obavila funkciju u određenom vremenu (obično jedna godina) naziva se brzina opticaja. Količina potrebnog novca (potreban opticaj) može se izračunati.

Kada se govori o vrednosti novca moramo imati u vidu da se može govoriti o vrednosti novca u zemlji i vrednosti novca u inostranstvu. U prvom slučaju reč je o domaćoj vrednosti novca odnosno o njegovoj kupovnoj snazi, a u drugom slučaju reč je o međunarodnoj ili intervalutarnoj vrednosti. U oba slučaja vrednost je promenljiva što znači da ona može da raste ili opada, a to znači da je prisutna aprecijacija i deprecijacija novca.

Deprecijacija novca

Pod deprecijacijom novca podrazumeva se svako opadanje vrednosti novca, bilo da je smanjena intervalutarna vrednost, bilo njegova kupovna snaga na unutrašnjem tržištu.

Kupovna snaga novca na tržištu opada u uslovima porasta cena roba, a to znači da je prisutna inflacija. U slučaju prisustva inflacije preduzimaju se mere za zaustavljanje daljeg širenja procesa inflacije i to mere dezinflacije i devalvacije.

Dezinflacija predstavlja skup mera koje se preduzimaju u cilju smanjenja inflatornih pritisaka u privredi i to su sledeće mere. Smanjenje pojedinih vidova potrošnje kroz smanjenje ili ograničavanje budžetske investicione ili lične potrošnje.

Devalvacijaje zakonsko smanjenje vrednosti domaće valute u odnosu na druge valute ili u odnosu na zlato. Njome se dakle smanjuje intervalutarna vrednost domaćeg novca i to smanjenje vrši sama zemlja tako što utvrđuje nižu vrednost svoje valute u odnosu na strane valute.

Devalvaciji se obično pribegava posle jednog dužeg procesa porasta cena na domaćem tržištu kako bi se uravnotežio domaći nivo cena sa inostranim i to se radi isključivo onda kada postoji režim fiksnih kurseva tj. kada se intervalutarna vrednost utvrđuje zakonskim propisima. Ako se kursevi slobodno formiraju onda se automatski i svakodnevno menja intervalutarna vrednost domaćeg novca. Drugim rečima to znači da ukoliko se u nekoj zemlji primenjuje režim fiksnih kurseva pri čemu su prisutne inflatorne tendencije, to znači da cene robe stalno rastu kao i deficit bilansa plaćanja (Blanchard, 2005).

S obzirom da je inostrana roba jeftinija od domaće da bi se uravnotežio odnos domaćih i inostranih cena, neophodno je izvršiti devalvaciju novca čiji zadatak jeste da poveća iznos domaće robe na strano tržište, a smanji uvoz strane robe na domaće tržište, čime bi se smanjio i veliki deficit bilansa plaćanja.

Može se reći da je to posledica tražnje, jer je logično da u situaciji kada je strana roba jeftinija u odnosu na domaću postoji velika potražnja za devizama. Zato se devalvacijom povećava vrednost stranog novca što znači da je prilikom otkupa deviza uvoznicima potrebno više domaćeg novca pa shodno tome strana roba postaje skuplja za domaćeg uvoznika čime se destimuliše uvoz. Izvoznici tada dobijaju više domaćeg novca u zamenu za isti iznos stranog novca, pa je i logično da su više zainteresovani za izvoz. To znači da je osnovni zadatak devalvacije da destimuliše uvoz, a stimuliše izvoz robe.

Ukoliko se devalvacijom suviše preceni strani novac, a potceni domaći sa ciljem da se domaća roba učini konkurentnom, onda takvu devalvaciju nazivamo nekorektnom ili konkurentnom devalvacijom. Na to mogu da reaguju i ostale države tako što će izvršiti devalvaciju svoje valute i time poništiti željena očekivanja jedne zemlje. Da bi se ova nelojalna konkurencija izbegla, zemlje članice MMF-a su dužne da konsultuju svoj fond pre nego što pristupe devalvaciji svoje valute.

Aprijacija novca

Pod aprijacijom novca podrazumeva se svako povećanje vrednosti novca bilo da je povećana njegova kupovna snaga u zemlji bilo njegova intervalutarna vrednost. Ovo povećanje takođe može biti zakonsko i faktičko, namerno i nenamerno.

Ukoliko u privredi dolazi do opadanja cena robe, smanjenja novčane tražnje, opadanja proizvodnje i zaposlenosti onda su prisutni deflatorni pritisci odnosno deflacija. Da bi se deflatorne tendencije smanjile primenjuju se mere refacije. Mere refacije se obično sastoje u snižavanju kamatnih stopa, politici jeftinog novca, liberalizaciji bankarskog kredita sve sa ciljem da se poveća opšta tražnja i zaustavi opadanje cena i proizvodnje.

Revalvacija je monetarno politička mera koja znači zakonsko povećanje intervalutarne vrednosti domaće valute u odnosu na strane valute. Suprotno devalvaciji revalvacijom se poskupljuje domaća roba na stranom tržištu i time smanjuje izvoz, a pojeftinjuje strana roba što stimuliše uvoznike na uvoz strane robe.

Ove mere su primenjivale samo one zemlje koje su se borile protiv suficita u bilansu plaćanja, a to je bio mali broj zemalja u svetu npr.: Nemačka, Švedska, Kanada i dr.

Porast vrednosti novca - deflacija

Deflacija predstavlja stanje ili pojavu u privredi koja ima potpune suprotne efekte od inflacije. Dok se inflacija može definisati kao opadanje vrednosti nacionalne valute usled skoka cena, dotle je deflacija porast vrednosti domaće valute koji nastaje usled opadanja cena.

Inflacija je višak novčane tražnje nad ponudom, dok je deflacija višak ponude nad novčanom tražnjom. Ona ima tendenciju: opšteg pada cena, smanjenja plata i nadnica, smanjenja proizvodnje, zaposlenosti i nacionalnog dohotka, porasta novčane kupovne snage.

Sagledišta prakse u dalekoj prošlosti deflacija se tretirala kod građanskih pisacakao veće zlo od inflacije. Ona je u prošlosti bila česta pojava, pa je često nalazila svojemesto i u naučno-teorijskoj obradi. Danas su mnogo učestalije pojave inflacije negodeflacije. Deflacije se skoro i ne pojavljuju u praksi.

Deflacija je dovela do opadanja stepena nezaposlenosti i predstavljala stagnaciju privredi kada je trebalo ubrzano da se razvija. Nezaposlenost izaziva socijalne nemire. Deflacija se provodila nekad svesno kao instrument ekonomske politike da bi se prekonje postiglo jačanje domaćeg novca i izvršila stabilizacija privrednih prilika.

Uzroci deflacije su mnogobrojni, ali su najveći pad cena, koji nije rezultat povećanja produktivnosti rada. Pad cena nije ravnomerno raspoređen jer on stvara strukturni rebalans pošto različito pogađa razne grane privrede.

Mere koje se koriste protiv deflacije su: povećanje monetarne tražnje putem javnih radova, poboljšanje uslova za dobijanje kredita, podsticaj izvoza, smanjivanje poreza. Uglavnom isti činioci koji su uzroci inflacije mogu da budu i uzroci deflacije ako deluju u obrnutom smeru. Zato imamo najvažniju novčanu deflaciju koja obuhvata sledeće uzroke:

- restriktivna kreditna politika,
- blokada dela novčane mase,
- smanjenje optičaja novca koji izdaje Centralna banka,
- opadanje sklonosti za kupovinom,
- budžetski suficit i
- porezi kao uzrok deflacije.

Inflacija

Inflacija predstavlja rast opšteg nivoa cena. Drugim rečima inflacija predstavlja takvu vrstu monetarne pojave, kod koje dolazi do pojave veće količine papirnog novca u prometu nego što je potrebno, dolazi do smanjenja vrednosti novca, a povećanja cena robe. Inflacija dovodi do poremećaja ekonomskih tokova i ometa rast i razvoj.

Inflacija može biti jednokratna pojava. Primer jednokratne inflacije je nastanak "Prvog naftnog šoka" 1973. godine kada je cena sirove nafte četverostruko poskupela. Mnoge zemlje nisu mogle brzo da se prilagode ovako naglom i enormnom skoku cena nafte i ušle su u zonu visoke inflacije. Treba napomenuti da se 1979. godine desio i „drugi naftni šok“ sa ponovnim porastom već visokih cena nafte. No njega su mnoge zemlje lakše podnele nego prvi iz 1973. godine (Josifidis, 2000). Međutim, naspram jednokratne (okrutne) inflacije imamo i zemlje sa hroničnom inflacijom u kojima ovakva vrsta spoljnih šokova pogoršava i inače loše stanje na tržištu koje je nastalo iz sasvim drugih razloga. Dalje prema stepenu porasta cena na godišnjem nivou razlikujemo: nisku, umerenu, visoku i hiperinflaciju. Kod niskih inflacija godišnji porast cena ne prelazi jednocifreni broj. Umerena inflacija je tamo gde mesečni porast cena ne prelazi jednocifreni broj, ali se na godišnjem nivou akumulira inflacija od 100% porasta cena. Ima i onih visokih inflacija kod kojih mesečni porast cena prelazi jednocifreni broj i gde ukupni godišnji rast cena prelazi 100%. U ekstremnim

slučajevima gde mesečna stopa inflacije prelazi 50% kažemo da imamo hiperinflaciju. SFRJ je doživela hiperinflaciju u decembru 1989. kada je strogo posmatrano, hiperinflacija trajala samo jedan mesec. SRJ je ušla u hiperinflaciju u februaru 1992. i u njoj se nalazila čitava 24 meseca sve do 24. januara 1994. godine. Tada je postignuta druga najveća na svetu hiperinflacija gde je u poslednjem mesecu rast cena iznosio 313 miliona % (Jakšić i Praščević, 2011).

U stvarnosti, ljudi najčešće greše u predviđanju stope inflacije i nisu u mogućnosti da joj se prilagode. Što je stopa inflacije veća i uz to više fluktuiraju, tu su problemi redistribucije dohotka, neizvesnost o smanjenju investicija, teškoće u platnom bilansu, veći, ozbiljniji i teži. Takođe, inflacija uzrokuje opštu neizvesnost, posebno u poslovnom svetu. Neizvesnost je utoliko veća ukoliko stopa inflacije više fluktuiraju, a fluktuacije su veće što je stopa inflacije viša. U takvim okolnostima nijedna ekonomska kalkulacija se ne može tačno napraviti. Preduzeća su neodlučna i obeshrabljena za dalja ulaganja. To će smanjiti stopu privrednog rasta. S druge strane, nastojanje ekonomske politike da redukuje stopu inflacije, mogu istovremeno voditi daljoj redukciji stope privrednog rasta posebno u kratkom roku.

Kada privredu jedne zemlje opterećuje relativno visoka inflacija, proizvodi koje izvozi biće skuplji i zbog toga manje konkurentne na svetskom tržištu. A proizvodi koji se uvoze biće znatno jeftiniji nego isti domaći proizvodi. Izvoz će da opada, a uvoz da raste. Ipak, ukoliko je stopa inflacije jednocifrena, troškovi inflacije mogu biti relativno mali. Međutim, ako inflacija izmakne kontroli i razvije se u hiperinflaciju, same osnove privrede se dovode u pitanje. Inflacija nastaje kao posledica deficita javne potrošnje na budžetskom računu i deficita platnog bilansa na računu tekućeg plaćanja sa inostranstvom.

Pojava inflacije je veoma starog porekla, smatra se da se ona pojavila još u antičkom dobu zatim u Vizantijskom carstvu kada je došlo do opadanja vrednosti Rimske novčane jedinice. Tokom 16. veka poznato je slabljenje vrednosti novca i rast cena u celoj Evropi kao i tokom Napoleonovih ratova za vreme Francuske revolucije. Potom imamo veliki skok cena i novčanog opticaja u Americi za vreme građanskog rata od 1861-1865. godine kada je prvi put upotrebljena reč inflacija.

Ove pojave su u tom vremenskom periodu imale privremeni karakter, a tek posle Prvog svetskog rata postaju stalni pratilac ekonomskog života, pa se sa pravom kaže da je 20. vek, vek inflacije i da ona predstavlja opštu pojavu kako razvijenih tako i nerazvijenih zemalja i opšti svetski problem. O inflaciji u ekonomskoj literaturi napisano je mnogo, pa imamo mnogo različitih mišljenja o tome šta je to inflacija, koji su njeni uzroci i kakve su njene posledice.

Inflacija je veoma složena i kompleksna pojava koja prožima čitav ekonomski sistem, a s obzirom da svaka zemlja ima specifičnu privredu onda su i uzroci koji je izazivaju raznovrsni i specifični. To je i jedan od razloga što danas ne postoji jedna opšte prihvaćena naučna teorija inflacije.

Inflacija je povećanje novčanog opticaja preko one količine koja održava opšti nivo cena na dosadašnjoj visini. Iz ove definicije proizilazi da povećanje novčanog opticaja ne mora da izazove povećanje cena odnosno inflaciju. U njoj se ističe da ako postoje neiskorišćeni faktori proizvodnje, porast novčanog opticaja neće izazvati

porast opšteg nivoa cena jer će se dopunski kupovna snaga iskoristiti za angažovanje slobodnih kapaciteta koji će povećati ponudu robe na tržištu, tako da će se održati ravnoteža između ponude i tražnje. Oni smatraju da je inflacija dinamički stav, jer čim se povećanje opticaja novca zaustavi i cene ustale, inflacija prestaje.

Inflacija je ekonomsko finansijska pojava izazvana poremećajima ravnoteže u faktorima proizvodnje, a njena posledica jeste povećanje novčanog opticaja emisijom novčanica i kreditnog novca bez odgovarajućeg pokrivanja u metalu ili proizvodima. Inflacija je pre svega ekonomska, pa tek onda finansijska pojava, zatim uzroke traži u realnim ekonomskim faktorima u proizvodnji i ističe se štetno dejstvo na radničku klasu i siromašnije slojeve.

Postoje mnogobrojne različite teorije inflacije, ali njihova zajednička karakteristika jeste njihov stav da se inflacija dovodi u vezu sa porastom visine cena i opadanjem kupovne moći stanovništva. Međutim, ovde se dalje mogu postavljati pitanja različitog intenziteta pojedinih inflacija, različitih vremena trajanja, različitih uzroka i posledica. Shodno tome veoma je teško dati jednu preciznu definiciju inflacije koja bi važila za sve slučajeve inflacija poznatih u istoriji.

Ako bi inflaciju posmatrali nezavisno od ostalih ekonomskih kretanja onda bi ona predstavljala čist monetarni poremećaj i njen uzrok bi bila prekomerna količina novca. Međutim, mora se prihvatiti da inflacija predstavlja poremećaj celokupne ekonomije i da su uzroci koji je izazivaju veoma različiti.

Vrste inflacije

Razlikujemo više vrsta inflacije zavisno od stanovišta sa kog se polazi poput: porekla, intenziteta, vremena trajanja i stepena državne intervencije za njeno suzbijanje (Jarić i Radun, 2007).

Ako za kriterijum uzmemo poreklo onda razlikujemo dve vrste: a) domaća inflacija i b) inostrana (uvozna) inflacija.

Poznato je da se inflacija može preneti iz inostranstva, a koliki će uticaj biti zavisi od stepena razvijenih ekonomskih odnosa određene zemlje sa inostranstvom kao i u zavisnosti od uvoza reprodukcionog materijala itd.

Ukoliko se inflacija posmatra sa aspekta intenziteta razlikujemo:

1. Latentne (puzajuće) - postoje onda kada se nivo cena dužeg vremenskog perioda lagano, ali neprekidno kreće naviše i iznosi od 5% godišnje. Smatra se da ova inflacija ima pozitivno dejstvo na porast proizvodnje i na celokupnu privrednu aktivnost zemlje. Međutim, praksa većine zemalja je pokazala da je teško, gotovo nemoguće, držati rast cena u rasponu od 5-10% godišnje.
2. Srednje - kod srednjih inflacija cene se povećavaju od 11-30% godišnje. Njih je moguće obuzdavati primenom različitih kontrolnih mera. U današnjim uslovima ih smatramo podnošljivim.
3. Galopirajuće (hiperinflacije) – razvijaju se veoma brzo pri čemu je porast nivoa cena prešao granicu od 30% godišnje sa stalnom tendencijom daljeg porasta, pri čemu kontrolne mere države ne uspevaju da održe ovaj rast, tako

da dolazi do raspada novčanog sistema. One su obično počinjale sa ratovima, dobijale određeno ubrzanje za vreme ratnog stanja i završavale se sa raspadom novčanog sistema neposredno posle rata. Primeri su: Nemačka posle I svetskog rata i Jugoslavija u vreme krize u poslednjoj deceniji 20. veka.

Sa stanovništva dužine delimo ih na: a) sekularne: imaju najslabiji intenzitet, ali najduže traju; b) jednokratne: traju relativno kratko vreme odnosno zaustavljaju se čim prestane dejstvo uzroka koje ih je izazvalo, na primer povećanje plata, elementarne nepogode itd. i c) hronične - traju dugo i imaju jak intenzitet.

Prema stepenu državne intervencije inflacije delimo na: a) slobodne (otvorene): država ne preduzima nikakve mere za njihovo suzbijanje i b) prigušene (kontrolisane): država preduzima niz mera u cilju suzbijanja.

Danas gotovo da ne postoji ni jedna država koja ne preduzima ni jedan niz mera u cilju suzbijanja inflacije.

Uzroci inflacije

Dugo vremena se smatralo da je monetarna ekspanzija odnosno povećanje količine novca u opticaju osnovni uzrok inflacije, pa se iz tog razloga najveća pažnja i poklanja kreditnoj politici i stanju bilansa plaćanja. Danas se sve više ističe uticaj novčane tražnje na inflaciju i analiziraju uzroci koji utiču na njeno plaćanje. Tako se i počeo širiti krug uticaja koji utiču na inflatorna kretanja pa se shodno tome i razvila teorija koja uzroke inflacije vidi u prekomernoj tražnji. Osnovne grupe uzroka inflacije su:

1. Inflacija izazvana efektivnom novčanom tražnjom, nastaje usled prekomernog kreiranja bankarskog kredita i politike otvorenog tržišta. Do porasta kredita najviše dolazi zbog zaduživanja države kod Centralne banke radi finansiranja ratnih potreba, posleratne obnove i izgradnje države. Danas je zaduživanje države kod Centralne banke kao i finansiranje deficita iz ovih izvora nešto smanjeno. Država nastoji da se zaduži kod stanovništva emitovanjem hartija od vrednosti odnosno raspisivanjem raznih zajmova. Jedan od uzroka inflacije jeste i prekomerno odobravanje kratkoročnih kredita.
2. Inflacija izazvana nesrazmernim rasporedom nacionalnog dohotka nije redak slučaj. Prva raspodela na tržištu vrši se preko cena roba i usluga, a druga raspodela odnosno preraspodela nacionalnog dohotka vrši se između privrednih jedinica i društveno političkih zajednica i to preko lične, opšte i investicione potrošnje. Ukoliko bi se na primer povećala investiciona potrošnja onda bi se smanjili delovi koji se izdvajaju za ličnu i opštu potrošnju. U tom slučaju povećana potrošnja jedne agregatne veličine izazvaće povećanje cena, a shodno tome se smanjuje kupovna moć novca, odnosno smanjuje se realna potrošnja ostalih kategorija. Međutim, ne treba shvatiti da će svako povećanje jedne agregatne veličine na primer budžetske i lične izazvati inflaciju. Primera radi, ako dođe do novčanog povećanja ličnih

dohodaka paralelno sa povećanjem produktivnosti rada, onda sasvim sigurno neće doći do povećanja inflacije. Isti je slučaj ako lični dohoci porastu, a srazmerno sa njima se smanji opšta ili lična potrošnja. Kada je reč o opštoj ili budžetskoj potrošnji smatra se da njeno povećanje može ali i ne mora biti uzrok inflacije. Primera radi, ako je to povećanje srazmerno povećanju dohotka ne mora doći do inflacije. Smatra se da povećano oporezivanje može čak i smanjiti inflatorne pritiske, ali samo u slučaju ako se ovi prihodi dezaktiviraju ili kako se to u praksi vrlo često kaže, da se budžetski viškovi zamrzavaju. Međutim, problem je što se vrlo često sa povećanjem oporezivanja povećavaju i troškovi proizvodnje što dovodi do povećanja cena roba što po pravilu pada na teret potrošača. Postoji shvatanje da investicije ne mogu biti uzrok inflacije. Smatra se da čim se izdvoje određena novčana sredstva za finansiranje neke nove investicije znači da će se angažovati i određeni faktori proizvodnje pre svega radna snaga i kapitalna dobra. Ukoliko ove nove investicije povećaju proizvodnju, količinu robe kao i ponudu robe na tržištu, onda će inflatorni pritisci biti manji. Ukoliko tržištu ne daju traženu robu i predstavljaju promašaj onda su inflatorni pritisci veći.

3. Inflacija izazvana smanjivanjem robnih rezervi usled npr. smanjenja poljoprivredne proizvodnje, energetskih izvora, neophodnih sirovina, prirodnih nepogoda itd. Poznato je da će izvoz robe sa jedne strane smanjiti ponudu robe, ali isto tako uvoz sa jedne strane će povećati ukupnu ponudu i u tom slučaju on može biti uzrok inflacije. To je tzv. uvozna inflacija koja se javlja usled povećanja cena reproduktionog materijala na inostranom tržištu pa će uvoz te robe povećati troškove proizvodnje što će inflatorno delovati na opšti nivo cena u zemlji.

Uloga inflacije u ekonomiji

Jedan od efekata inflacije jeste da generalno inflatorno okruženje obeshrabuje spuštanje cena roba i usluga, i posebno nadoknade za radnu snagu, tako da postaje lakše prilagođavanje relativnih nivoa cena. Cene mnogih proizvoda imaju po svojoj prirodi tendenciju da rastu vremenom, tako da naponi da se monetarnom ili drugom politikom održi stanje nulte inflacije (konstantnog nivoa indeksa cena) imaju veoma negativan efekat, u smislu pada cena, prodaje, prihoda i konačno nivoa zaposlenosti, na druge privredne grane. S toga mnogi ekonomisti i privrednici smatraju da umeren nivo inflacije „podmazuje točkove privrede“. Mere kojima se održava potpun nivo stabilnosti cena mogu takođe voditi do deflacije, koja može biti izuzetno destruktivna, i dovesti do bankrota i recesije, čak i depresije.

Velika Depresija 1929. u SAD-u bila je velikim delom izazvana krutom federalnom monetarnom politikom. Mnogi u finansijskim krugovima smatraju da je „skriveni rizik“ od inflacije podsticaj da se raspoloživi kapital investira, kroz dužničke, vlasničke papire, ili direktno, umesto jednostavne i neproduktivne akumulacije. Sa ove tačke gledišta, inflacija je tržišni izraz takozvane vremenske vrednosti novca (Blanchard, 2005). Inflacija predstavlja neizvesnost u pogledu vrednosti novca u budućnosti. Iznad ovih, generalno relativno niskih nivoa, inflacija se smatra sve štetnijom po ekonomiju, kroz efekat „diskontovanja“ prethodno

obavljenih ekonomskih aktivnosti. Posebno, kako je inflacija često rezultat akcija Vlade usmerenih na povećanje količine novca u opticaju, Vladin doprinos inflatornom okruženju postaje de fakto porez na držanje novca, štednju. Kako inflacija raste, ovaj „porez“ na štednju raste i ohrabruje trošenje i pozajmljivanje, što povećava brzinu kruženja novca i kamatne stope, što samo utvrđuje i dodatno podiže inflatorni pritisak, i konačno stvara začarani krug.

Posledice inflacije

Posledice su brojne. Povećana nesigurnost obeshrabruje investicije i štednju. Dolazi do preraspodele prihoda i bogatstva. Kao prvo, prihodi će biti preraspoređeni od učesnika u ekonomiji koji zavise od fiksnih prihoda (npr. korisnici penzija, socijalnih davanja, dečijih dodataka itd.), ka onima koji zavise od operativnih prihoda ili plata, koji mogu držati korak sa inflacijom.

Drugo, na sličan način, ako poverioci iz raznih razloga nisu u stanju da se prilagode inflaciji, bogatstvo će biti preraspoređeno od poverilaca fiksnih obligacija ka dužnicima (Josifidis, 2000).

Tipičan primer, kada je Vlada neto dužnik, kao što je obično slučaj, na ovaj način se ovaj dug smanjuje preraspodelom realnog novca ka Vladi. Ovo je poznato kao „inflatorni porez“ i uzrok je mnogih palih ekonomija u hiperinflacijama zbog neodgovornih Vlada.

Dolazi do spoljnotrgovinskog rizika, tj. ako je domaći nivo inflacije viši od spoljnog, ovo će oslabiti spoljnotrgovinski balans, a zatim i valutni kurs.

Troškovi izlizanih donova. Kako inflacija obezvređuje gotov novac, učesnici u privredi će generalno težiti tome da u svakom trenutku drže što manje efektivnog novca, što će doneti dodatne realne transakcione troškove. (Ovaj naziv se odnosi, u suptilnoj šali, na troškove zamene donova na cipelama koje se izližu zbog čestih odlazaka do banke).

Troškovi menija. Cene koje se često menjaju takođe imaju svoje realne troškove, kao na primer restorani koji često moraju da menjaju menije. Tokom hiperinflacije u SRJ 1993. ovakvim se troškovima, samo donekle stalo na put uvođenjem „bodova“ kao nezvanične valute, čija je vrednost bila obično vezana za kurs nemačke marke na crnom tržištu. I konačno, hiperinflacija, koja se dešava kada se porast inflacije potpuno otrgne kontroli, i na veoma brutalan način ometa normalno funkcionisanje ekonomije i njene sposobnosti da proizvodi.

Zaključak

Makroekonomski problemi su problem inflacije, problem nezaposlenosti, problem deviznog kursa i platnobilansni problem.

Kreatori naše ekonomske politike suočili su se sa pitanjima kako obezbediti makroekonomsku stabilnost, ali i finansijsku stabilnost bankarskog sistema, kao garanta mnogo šireg okvira funkcionisanja ekonomskog sistema, kojima bi se sprečila pojava panike, kako kod privrednih subjekata, tako i kod stanovništva. Zadatak je zahtevan, naročito u uslovima visoke javne potrošnje, nerealizovanog restrukturiranja

privrede, visoke nezaposlenosti i stalnih pretnji inflacije, a istovremeno se ne mogu osloniti na značajniju ekonomsku podršku iz inostranstva, kada je prisutna finansijska nelikvidnost u najrazvijenijim privredama sveta. Iako je jasno da kreatori ekonomske politike ne mogu primenjivati ekspanzivne mere ekonomske politike slične onima u razvijenim zemljama, usled inflatornih pritisaka, visoke agregatne tražnje i lične potrošnje, ipak se postavlja pitanje da li je moguća promena koncepta ekonomske politike u skladu sa promenama do kojih dolazi u ekonomskoj politici zemalja zahvaćenih krizom. S tim u vezi se postavlja pitanje ima li prostora za aktivniju ulogu države u funkcionisanju ekonomskog sistema i koje bi posledice takve promene bile na inače nerazvijen tržišni sistem.

Pregled literature

Blanchard, O. (2005). *Makroekonomija*. Zagreb: Mate.

Jakšić, M. i Prašćević, A. (2011). *Makroekonomska analiza*. Beograd: Ekonomski fakultet.

Jarić D. i Radun V. (2007). *Uvod u ekonomiju*. Novi Sad: Ekonomski fakultet.

Josifidis, K. (2000). *Makroekonomija – uvod u teoriju i politiku*. Novi Sad: Ekonomski fakultet.